

”Joulu on aina joulu, vaikka sotatorvetkin soi”

Joulukuut 1938 & 1939 Kalevassa

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian kandidaatintutkielma

6.11.2020

Akseli Ylipiessa

Sisällysluettelo

Johdanto	2
1. Pääkirjoitukset.....	7
2. Uutiset	11
2.1 Kotimaan uutiset	11
2.2 Paikallisuutiset	14
2.3 Ulkomaan uutiset	16
3. Pienemmät osastot.....	19
3.1 Mainokset.....	19
3.2 Ilmoitukset	21
4. Joulu sodan ja rauhan aikana.....	23
Loppulause	30
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	32

Johdanto

Aihe, tutkimustehtävä ja rajaukset

Tutkielmani käsittelee Kalevaa vuosina 1938 ja 1939 eli se vertailee rauhan aikaista ja talvisodan aikaista lehteä keskenään. Talvisota on suomalaisille aina ollut mielenkiintoinen aihe, etenkin nyt, kun talvisodasta on hiljattain kulunut 80 vuotta.¹ Aihe on mielenkiintoista myös siksi, koska aiheesta ei ole vielä samanlaista tutkimusta. Viholliskuvaa talvisodan aikaisessa lehdistössä on tutkittu, mutta varsinaista sodan vaikutusta lehdistöön ja tarkemmin Kalevaan on tutkittu vähemmän. Sellaistakin tutkimusta toki on jonkin verran, lähinnä Kalevan historiikeissa, mutta niissä on laajempi mittakaava. Tämä tutkimus on pienemmän mittakaavan intensiivinen ja systemaattinen vertailu.

Tutkielmassani tutkin talvisodan vaikutusta Kalevan kirjoituksissa sekä joulun ilmenemisessä lehden sivuilla sodan ja rauhan aikaista Kalevaa keskenään vertaamalla. Tutkin sitä, miten Kaleva muuttui sodan aikana sekä myös sitä, mikä siinä pysyi samana. Aihe on tutkimusalaltaan lehdistöhistoriaa, mutta tutkielmassani on myös kulttuuri-, talous- ja sosiaalishistoriallinen ote.² Tutkimuskysymyksenäni on *mitä talvisota muutti Kalevassa ja mikä lehdessä pysyi samana sodan aikana verrattuna rauhan aikaan?* Alakysymyksinäni on, *miten talvisota näkyi Kalevan pääkirjoituksissa, miten talvisota näkyi Kalevan uutisoinnissa, miten talvisota näkyi Kalevan pienemmissä osioissa ja miten talvisota näkyi Kalevan joulussa?* Rajoitan tutkielmani vain vuosien 1938 ja 1939 joulukuuihin enkä koko sodan aikaan, sillä kandidaatintutkielman puitteissa koko talvisodan ajan tutkiminen olisi lähes mahdotonta.³ Yhden kuukauden tarkka analyysi toimii hyvänä pohjana kokonaiskuvalle talvisodan aikaisesta Kalevasta ja talvisodan vaikutuksesta siihen.

Itse lehdistä rajaukseen sisältyy kaikki tärkeiksi näkemäni lehden osiot. Esimerkiksi urheiluosasto tai kuolinilmoitukset jäävät kokonaan tutkimukseni ulkopuolelle. Jotkin

¹ Uusimpia talvisodan tutkimuksia ovat esimerkiksi Tapio Saarelaisen (2020) *Simo Häyhä: talvisodan legendaarinen tarkka-ampuja*, Väinö Monosen (2020) *Talvisota Kuhmossa* -sarja sekä Mika Kuljun (2019) *Kaksintaistelu lumessa: Lapin talvisota 1939–1940*.

² Kulttuuri-, talous- ja sosiaalishistoriallinen ote työssäni näkyy etenkin joulun tutkimisen kautta. Joulukuukausi on kaupallisuutensa vuoksi taloushistoriallinen ilmiö ja sosiaalisuutensa vuoksi sosiaalishistoriallinen ilmiö. Kulttuurihistoriallinen ilmiö joulukuukausi on, koska joulukuulla on suuri merkitys suomalaiselle kulttuurille.

³ Muita hyviä vertailuvaihtoehtoja olisi ollut esimerkiksi viimeinen rauhan kuukausi eli marraskuu 1939 ja ensimmäinen sotakuukausi eli joulukuun 1939 tai vaihtoehtoisesti viimeinen sotakuukausi ja ensimmäinen rauhankuukausi. Niistäkin olisi saanut hedelmällisiä tutkimustuloksia, mutta valitsin kuitenkin joulukuun vuosilta 1938 ja 1939, sillä siinä voi verrata joulunaikaa sodassa ja rauhassa sekä sitä, mitä lehdessä säilyi samana ja mikä muuttui sodan ja rauhan aikana.

lehden osastot, kuten edellä mainittu urheiluosasto, eivät edes esiinny talvisodan aikaisessa pienemmässä Kalevassa tai esiintyvät vain muutaman kerran kuukaudessa. Jotkin osiot myös jäävät tutkimuksen ulkopuolelle tutkimuksen rajoitteisen koon vuoksi, vaikka mielenkiintoisia olisivatkin.

Työni rakenne on jaoteltu lehden osioiden mukaan. Jokaiselle käsiteltävälle lehden osa-alueelle on oma pää- tai alaluku, ja lopuksi käsittelen vielä joulunaikaa sodan ja rauhan aikana omana päälukunaan. Työni rakenne on siis systemaattinen.

Tutkimustilanne, lähteet ja metodit

Aiempi tutkimus talvisodasta ja lehdistöstä painottuu paljolti viholliskuviin tai ulkomaa-laisten lehtien kuvaukseen talvisodasta.⁴ Jonkin verran tutkimuksia talvisodasta ja sota-ajasta yleisestikin suomalaisissa lehdissä on, mutta tutkimusta talvisodasta ja sen vaikutuksesta juuri Kalevassa ei ole muuta kuin Kalevan historiikeissa. Kalevan historiikeissa on tutkittu Kalevan historiaa sen alusta nykyhetkeen saakka, joten myös talvisodan vaikutusta Kalevaan on niissä tutkittu, sekä sitä, miten lehti kirjoitti sodasta. Samanlaista vertailevaa näkökulmaa, kuin tässä tutkielmassa, niissä ei ole. Muitakin tutkimuksia Kalevasta sen historiikkien lisäksi on tehty, kuten esimerkiksi tutkimus Kalevasta Pohjois-Suomen asioiden ajajana.

Aiemmasta tutkimuksesta tutkielmalleni hyödyllisiä ovat etenkin nämä Kalevan historii-
kit, joista käytössäni on niistä tuorein eli Jouni Suistolan *Kaleva. Sata vuotta kansan kai-
kuja* (1999). Se kertoo lehden historiasta erittäin hyvin ja siitä saa myös hyvän käsityksen
siitä, miten talvisota vaikutti Kalevaan ja miten sodasta kirjoitettiin. Oulun ja Pohjois-
Suomen tutkittavan ajanjakson kulttuuri-, talous- ja sosiaalishistoriaa puolestaan avartavat
Kustaa Hautalan *Oulun kaupungin historia: V, 1918–1945* (1982), Kyösti Julkun toimit-
tama *Faravidin maa. Pohjois-Suomen historia* (1985) sekä Tytti Isohookana-Asunmaan
Maalaisliitto Pohjois-Suomessa. Kehitysjakso vuosina 1906–1939 (1980). Käytän tut-
kielmassani apuna myös Arvo Ruonaniemen teosta *Lapin parhaaksi 50 vuotta. lapin
Kansa 1928–1978* (1978) verratakseni miten talvisota vaikutti muihin sanomalehtiin,
tässä tapauksessa Lapin Kansaan. Metodikirjallisuutena käytän Päiviö Tommilan

⁴ Esimerkkejä tällaisista tutkimuksista ovat muun muassa Sinikka Wunsch (2004) väitöskirja *Punainen uhka: Neuvostoliiton kuva johtavassa suomalaisessa sanomalehdistössä maaliskuusta 1938 talvisodan päättymiseen maaliskuussa 1940*, Antero Holmilan (2009) *Talvisota muiden silmin: maailman lehdistö ja Suomen taistelu* sekä Hannu-Pekka Kankaan maisterivaiheen työ (2018) *La Heroica Resistencia de Finlandia: talvisodan francolainen narratiivi Espanjan sanomalehdistössä*.

päätoimittaman teoksen *Suomen lehdistön historia: 1, Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905* (1988) johdantoa sekä Henrik Bobergin artikkelia ”Mustaa valkoisella – näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä” Lähde-lehden numerosta 1/2004.

Aineistonani toimii vuosien 1938 ja 1939 joulukuiden Kalevat, jotka alun perin olivat käytettävissäni sekä mikrofilmeinä että fyysisinä kopioina, mutta kansalliskirjaston avattua vuoden 1929 jälkeistenkin sanomalehtien digitoidut vuosikerrat opiskelijoiden ja tutkijoiden käyttöön sain materiaalit käyttöni sähköisesti. Kaleva ilmestyi kuusi kertaa viikossa, paitsi jouluaaton jälkeen, jolloin oli pieni tauko lehden ilmestymisessä, joten joulukuussa 1938 lehtiä ilmestyi 24 ja vuoden 1939 joulukuussa 25. Analysoimalla käytössäni olevia lähteitä saan vastauksia antamiini kysymyksiin, mutta niitä lukiessa on otettava huomioon, että kyseessä on sanomalehti, joten sen tekstiä ei tule ottaa täydellisenä totuutena.⁵ Sanomalehtien erityisenä piirteenä onkin niiden julkisuus. Lehden ja todellisuuden välinen suhde on eri, kuin vaikkapa kirjeen suhde todellisuuteen.⁶ Etenkin sodista kirjoitettaessa sodan ikävämät puolet saattavat helposti jäädä kirjoittamatta, kun taas menestyksiä hehkutetaan. Tutkielman tarkoituksena on kuitenkin tutkia Kalevan tekstiä ja sen antamaa kuvaa, eikä sitä, mitä todella tapahtui. Sanomalehtiä tutkimalla onkin helppo saada käsitys siitä, millaisena Kalevan lukijat ja kirjoittajat ovat talvisodan nähneet ja millaisena lukijoiden on haluttu se näkevän.⁷

Jotta saan aineistostani vastaukset esittämiini kysymyksiin, tulee minun analysoida aineistoani systemaattisesti niin kvantitatiivisesti kuin kvalitatiivisestikin. Aineistoni pohjalta tehdyn kvantitatiivisen tutkimuksen esitän tilastoina. Tilastoja tutkielmassani teen pääkirjoitusten aiheista, mainosten määrästä sekä jouluaiheisten tekstien määrästä. Pääkirjoitusten aiheet on luokiteltu samalla tavalla uutisten kanssa kotimaisiin, paikallisiin ja ulkomaisiin asioihin. Tämä on mielestäni toimiva luokittelu, sillä usein pääkirjoituksissa kommentoidaan jotain tapahtumaa, josta on jo aikaisemmin uutisoitu. Kvalitatiivista tutkimusta puolestaan teen analysoimalla ja keskenään vertaamalla lähdeaineistoani mahdollisimman tarkasti ja perinpohjaisesti, kuitenkin ottaen huomioon aineiston suuren määrän.

⁵ Tommila, 1988a, 18.

⁶ Boberg, 2004, 40.

⁷ Tommila, 1988a, 18.

Historiallinen konteksti

Kaleva sai alkunsa, kun vuonna 1899 oululainen toimittaja Juho Raappana jätti edellisen työnsä oululaisessa Kaiku-lehdessä perustaakseen oman lehtensä. Uuden lehden nimi edusti aikaansa; Kalevan nimi otti vaikutteita 1800-lopun merkittävistä aatteista ja ajatuksista kuten kansallisaatteesta ja kansallisromantiikasta, joihin vaikuttivat suuresti Kalevala ja karelianismi.⁸

1800-luvun ja 1900-luvun vaihteen Oulussa oli vielä monta sanomalehteä ja etenkin maailmansotien välisenä aikana lehtiä perustettiin varsin paljon.⁹ Sanomalehtiä perustettiin juuri Ouluun kaupungin keskeisen aseman sekä kaupungin useiden kirjamainojen takia.¹⁰ Useimmat näistä sanomalehdistä niin Oulussa kuin valtakunnallisestikin kannattivat joltain puoluetta tai aatetta, eikä Kaleva ollut siinä poikkeus.¹¹ Kalevasta tuli nuorsuomalaisen puolueen äänenkannattaja vuodesta 1906 lähtien.¹² Edistyspuolueen kannattaja Kalevasta tuli, kun Nuorsuomalainen puolue ja pieni Kansanpuolue yhdistyivät Edistyspuolueeksi Suomen itsenäistyttyä vuonna 1918.¹³ 1920- ja 1930-lukujen poliittista ilmapiiriä Suomessa ja Euroopassa kuvaa vasemmiston ja oikeiston poliittinen kädenvääntö, ja myös Kaleva joutui osaksi tätä. 1920- ja 30-lukujen Kalevaa kuvastaa hyvin se, että Kalevasta aukenivat rintamat molempiin suuntiin.¹⁴

Kaleva pärjäsi kilpailussa muiden lehtien kanssa hyvin muun muassa teknillisten uudistusten ansiosta, kuten nykyaikaisen saksalaisvalmisteisen painokoneen ostamisen vuonna 1920, mikä mahdollisti sen, että Kaleva ilmestyi jopa sunnuntaisin¹⁵ sekä lehden työntekijöiden ansiosta. Monet Kalevan työntekijöistä työskentelivät lehden parissa hyvin pitkään ja mahdollistivat lehden menestyksen työpanoksillaan.¹⁶ Näiden ja muidenkin tekijöiden ansiosta Kaleva nousi ensin Oulun ja sitten koko Pohjois-Suomen valtalehdeksi. Kalevan levikkikin kasvoi vuoden 1919 7000:sta yli 20 000 vuoteen 1940 mennessä.¹⁷ Vuoden 1939 Suomen lehdistön kokonaislevikiksi on arvioitu 980 000 kappaletta. Siihen

⁸ Suistola, 1999, 19.

⁹ Hautala, 1982, 380–393.

¹⁰ Hautala, 1982, 391.

¹¹ Tommila, 1987, 207.

¹² Hautala, 1982, 380.

¹³ Suistola, 1999, 110.

¹⁴ Suistola, 1999, 109–110.

¹⁵ Hautala, 1982, 380.

¹⁶ Hautala, 1982, 381.

¹⁷ Suistola, 1999, 158.

aikaan suurin maakuntalehti oli Karjala reilun 30 000 levikillään.¹⁸ Kaleva oli siis melko suurikokoinen maakuntalehti.

Kun talvisota syttyi, vaikutti se heti Kalevaan, kuten koko Suomeenkin. Kaleva oli ennen sotaa ilmestynyt yleensä kahdeksan- tai kuusisivuisena, mutta sodan takia monet lehden työntekijät joutuivat vaihtamaan paino- ja kirjoituskoneet kivääreihin ja lähtemään rintamalla, minkä takia Kaleva ilmestyi talvisodan aikana vain nelisivuisena, vaikka sekin määrä meinasikin välillä olla liian suuri.¹⁹ Samanlaisen muutoksen koki myös muut sanomalehdet, kuten Lapin Kansa. Senkin työntekijöistä suuri osa joutui rintamalle.²⁰

Talvisodan aikana Kaleva alkoi julkaisemaan uutta Kenttäposti-osiota, jossa lähetettiin terveisiä rintamalta kotiin sekä Sankarivainajia-osastoa, joka perustettiin joulukuun lopussa.²¹ Talvisodasta uutisoiminen ja siitä keskustelu valtasi lehden sivut. Tämä muutos ei ollut ainutlaatuista Kalevalle, sillä samalla tavalla kävi esimerkiksi Lapin Kansallekin.²² Edellä mainitut muutokset edustivat hyvin näkyvästi talvisodan vaikutusta Kalevalle.

Talvisota toi mukanaan myös erään hieman näkymättömämmän vaikutuksen Kalevalle – sensuurin. Sensuurin vaikutuksesta Kalevaan ei ole kuitenkaan juurikaan tietoa. Suistolan mukaan talvisota oli sen verran nopea ja kiivas tapahtuma, että epäpätevien sensuuriviranomaisten ja epätasaisten sensuuritoimien vuoksi sensuuri ei kerennyt vaikuttaa talvisodan aikana kovin paljoa.²³ Sensuuritoimilla kuitenkin pyrittiin estämään Suomen turvallisuudelle ja johtamiselle epäedullisten asioiden julkaisua²⁴, joten on hyvinkin mahdollista, että sensuuri esti Kalevaakin julkaisemasta tiettyjä asioita.

¹⁸ Tommila, 1987, 406.

¹⁹ Suistola, 1999, 192–194.

²⁰ Ruonaniemi, 1978, 21.

²¹ Suistola, 1999, 194.

²² Ruonaniemi, 1978, 23.

²³ Suistola, 1999, 194–195.

²⁴ Tommila, 1988b, 21.

1. Pääkirjoitukset

Kenties yksittäisistä osioista kaikkein näkyvimmin talvisota ilmenee Kalevassa sen pääkirjoituksissa. Talvisodan ajan Kalevassa jokainen pääkirjoitus liittyi sotaan joko suorasti tai epäsuorasti.²⁵ Pääkirjoitukset Kalevassa olivat yleensä noin 500 sanaista kirjoituksia, joissa otetaan kantaa ajankohtaisiin asioihin. Päätoimittajana Kalevassa käsiteltävänä ajanjaksona toimi Jussi Oksanen, joten voidaan olettaa, että ainakin jotkin kirjoituksista ovat hänen käsialaansa.²⁶ Muitakin kirjoittajia pääkirjoituksilla oli, mutta yleensä kirjoittajaa ei erikseen mainittu. Jos kirjoittaja oli mainittu, mainittiin se usein joko salanimellä tai nimikirjaimilla.

Päätin jakaa Kalevan pääkirjoitukset seuraaviin aiheryhmiin: kotimaiset asiat²⁷, ulkomaiden asiat²⁸ ja paikalliset asiat²⁹. Näin sain aikaiseksi seuraavan taulukon, josta näkyy, mistä aiheista kirjoitettiin minkäkin verran joulukuussa 1938 ja joulukuussa 1939.

Taulukko 1. Kalevan pääkirjoitusten määrät aiheittain joulukuussa 1938 ja joulukuussa 1939³⁰

	1938	1939
Kotimaiset asiat	17	19
Ulkomaiden asiat	5	2
Paikalliset asiat	2	1
Yhteensä	24	22 ³¹

Taulukosta näkee, että valtavan suuria muutoksia ei pääkirjoitusten aihepiireissä ollut. Sodan aikana ulkomaihin liittyvien aiheiden ja paikallisiin aiheisiin liittyvien kirjoitusten

²⁵ Suistola, 1999, 196.

²⁶ Suistola, 1999, 176.

²⁷ Kotimaisiin asioihin kuuluu kaikki sisäpoliittiset, taloudelliset tai muut kotimaan asiat, jotka ovat luonteeltaan valtakunnallisia.

²⁸ Ulkomaiden asioihin kuuluu kaikki ulkomaiden tapahtumiin liittyvät asiat.

²⁹ Paikallisiin asioihin kuuluu kaikki Ouluun tai Oulun lääniin liittyvät asiat.

³⁰ *Kaleva*, 1.12.–31.12.1938, 1.12.–31.12.1939.

³¹ Vuoden 1939 joulukuussa puuttui pääkirjoitus päiviltä 19.12., 22.12. ja 29.12.

määrä on kuitenkin hieman pienempi ja kotimaisiin aiheisiin liittyvien kirjoitusten määrä puolestaan suurempi, mitä selittää se, että talvisodan aikana kirjoitettiin paljon sodasta, joka on tässä taulukossa pääsääntöisesti kotimainen aihe. Vaikka Kaleva on Oulun ja Pohjois-Suomen paikallislehti, näkyy tämä paikallisuus yllättävän heikosti edustettuna pääkirjoituksissa.

Vuoden 1938 joulukuussa pääkirjoitukset käsittelivät kaikenlaisia sen ajan ajankohtaisia asioita, kuten esimerkiksi 1.12.1938 Suomen Urheilulehden oikeistolaisten ja silloisen sisäministerin sekä Suomen Urheiluliiton puheenjohtajan Kekkosen välisiä erimielisyyksiä³², 6.12.1938 Suomen melko tuoretta itsenäisyyttä sekä Suomen kansan eheyttämistä ja yksimielisyyden saavuttamista³³ tai 21.12.1938 sitä, kuinka helposti nykypäivänä ollaan valmiita täysin avoimesti ja julkisesti uhkaamaan toisia sodalla, kun Italian johtaja Mussolini oli uhannut ottavansa Tunisian Ranskalta sotasasti, jos muut keinot eivät auta.³⁴ Kommentoitavat asiat olivat usein sellaisia, joista Kaleva oli jo aiemmin uutisoinut.

Kalevan pääkirjoituksissa näkyi usein selvä poliittisuus. Kirjoituksissa usein kritisoitiin poliittisia ääriliikkeitä, diktatuureja ja sodan lietsontaa, kun taas demokratiaa, rauhaa, maltillisuutta ja etenkin edistyspuolueen edustamaa ”edistyksellisyyttä” pidetään suuressa arvossa. Kaleva näyttäytyikin usein valkoisen Suomen tasavaltalaisten arvojen puolustajana ja useiden Euroopan valtioiden vallanneiden ääriliikkeiden vastustajana. Tämä johtuu suurilta osin siitä, että Kaleva kannatti vielä silloin edistyspuoluetta, kuten myös suuri osa sen työntekijöistä. Joulukuun 1938 24 lehdestä jopa kuuden pääkirjoitus käsiteli edistyspuoluetta tai liittyi edistyspuolueeseen jollain tavalla. Esimerkkinä edistyspuolueeseen liittyvästä pääkirjoituksesta on kirjoitus joulukuun 10.:ltä päivältä, jossa käsitellään edistyspuolueen maataloudellisia kysymyksiä. Kirjoituksessa kumotaan väite siitä, että edistyspuolue ei aja maataloutta eteenpäin ja kerrotaan, mitä kaikkea edistyspuolue on jo maatalouden kehittämiseksi tehnyt, ja mitä maatalouteen liittyviä asioita puolueen puolueohjelmaan kuuluu.³⁵

Joulukuussa 1939 Kalevan pääkirjoitukset käsittelivät ymmärrettävästi talvisotaa. Vain muutamana päivänä ei pääkirjoituksen aihe liittynyt suoraan sotaan, kuten 3.12.1939,

³² ”Ajojahtia yritetään jälleen” (pk.). *Kaleva*, 1.12.1938.

³³ ”Itsenäisyytemme ehto” (pk.) *Kaleva*, 6.12.1938.

³⁴ ”Sodalla uhataan jälleen” (pk.) *Kaleva*, 21.12.1938.

³⁵ J. Jyske, ”Edistyspuolue ja maataloudelliset kysymykset” (pk.) *Kaleva*, 10.12.1938.

jolloin pääkirjoituksessa ihmeteltiin sitä, miksi Cajanderin kansansuosiota nauttiva hallitus piti vaihtaa³⁶, mutta sota toki mainittiin, sillä juuri sodan syttymisen vuoksi hallitus vaihtui. Joulukuun 1939 pääkirjoitukset Kalevassa uhkuivat talvisodan hengessä vankkumattomuutta ja peräänantamattomuutta. Samalla tavalla kannustavasti ja rohkaisevasti sodasta kirjoitettiin muissakin lehdissä, kuten esimerkiksi Lapin Kansassa.³⁷ Jo joulukuun ensimmäisessä pääkirjoituksessa vaadittiin Suomelta ja suomalaisilta ”päättäväisyyttä, kestävyyttä ja sisua”.³⁸ Vielä joulukuun viimeisessäkin pääkirjoituksessa oli sama asetelma, vaikka siinä hieman epävarmuutta tulevaisuudesta olikin. Pääkirjoituksen päätteenä oli kuitenkin rohkaiseva iskulause ”Nosta pääsi pystympään, suomalainen! Kuulut kansaan, joka ei ole oppinut kulkemaan kumarin hartioin”.³⁹ Tällaisia samankaltaisia kannustavia lausahduksia ilmestyi muulloinkin pitkin joulukuuta 1939. Siitä hyvänä esimerkkinä on lausahdus, joka kuvaa hyvin sekä sen ajan Suomea että Kalevaa: ”Itää, orjuutta ja tietämättömyyttä vastaan – Lännen, vapauden ja sivistyksen puolesta”.⁴⁰

Samanlainen demokratian ja vapauden puolustaminen ja diktatuurien kritisointi kuin joulukuussa 1938 ilmeni myös monissa vuoden 1939 joulukuun pääkirjoituksissa. Tähän liittyen Neuvostoliittoa vastaan esitettiin hyvin paljon kritiikkiä. Tämä käy ilmi esimerkiksi 7.12.1939 pääkirjoituksessa otsikolla ”Totuus ei pala tulelessakaan”. Kirjoituksessa ylistetään demokratiaa ja siihen kuuluvaa kansan tahdon vapaata ilmaisemista, kun taas Neuvostoliiton ”häikäilemättömän valheellista menettelytapaa” kritisoidaan ankarasti.⁴¹

Vaikka pääkirjoituksissa pysyi samanlaiset teemat sodan ja rauhan aikana, oli kirjoitusten sisällössä silti eroja. Esimerkiksi joulukuun 1938 pääkirjoituksissa Neuvostoliittoa ei mainittu kertaakaan, vaan diktatuurien kritiikki kohdistui pikemminkin yleisesti kaikkiin ei-demokraattisiin valtioihin. Joulukuussa 1939 puolestaan kritiikkiä sai oikeastaan ainoastaan Neuvostoliitto. Neuvostoliiton diktatuurisen hallintotavan lisäksi kritisoitiin myös Neuvostoliiton asukkaita. Oivana esimerkkinä tästä toimii 14.12.1939 pääkirjoitus, jonka otsikkona on ”Isonvihan aikuista raakuutta”. Kirjoituksessa verrataan Neuvostoliiton ilmaiskuja siviilejä kohtaan sekä neuvostojoukkojen tekemää iskua kuhmolaiseen kruununtorppaan, jossa koko torpan väki tapettiin, 1700-luvun alun isoon vihaan ja sen aikaisiin raakuuksiin. Kirjoituksessa myös puhutaan venäläisistä suomalaisten ”vanhana

³⁶ ”Hallituksen vaihdos” (pk.) *Kaleva*, 3.12.1939.

³⁷ Ruonaniemi, 1978, 23.

³⁸ ”Kimppuumme on hyökätty” (pk.) *Kaleva*, 1.12.1939.

³⁹ ”Ankara vuodenvaihte” (pk.) *Kaleva*, 31.12.1939.

⁴⁰ *Kaleva*, 20.12.1939.

⁴¹ ”Totuus ei pala tulelessakaan” (pk.) *Kaleva*, 7.12.1939.

verivihollisena” sekä ”idän laumaihmisinä”.⁴² Monissa muissakin joulukuun 1939 pääkirjoituksissa on havaittavissa suoranaista vihaa Neuvostoliittoa ja venäläisiä kohtaan, kun taas vuoden 1938 kirjoitukset olivat yleisesti ottaen paljon rauhallisempia ja neutraalimpia.

Kaleva ei ollut venäläisvastaisessa retoriikassaan mitenkään poikkeuksellinen tapaus. ”Ryssäviha”⁴³ oli itsenäistymisen jälkeisinä vuosikymmeninä voimissaan Suomessa, etenkin Akateemisen Karjala-Seuran ajamana.⁴⁴ Kuitenkin talvisodan sytyttyä ”ryssäviha” pääsi aivan eri suuruusluokkiin. Kun epäoikeudenmukainen sota vihattua vihollista kohtaan syttyi, olivat useimmat suomalaiset täynnä ”ryssävihaa”, ja se näkyi myös sanomalehdissäkin.⁴⁵ Talvisodan aikaisessa suomalaisessa propagandassa ja uutisoinnissa neuvostoliittolaiset esitettiin usein barbaareina, jotka eivät välittäneet sodan säännöistä, vaan häikäilemättömästi hyökkäsivät puolustuskyvyttömiä siviilejäkin vastaan.⁴⁶ Samanlaista kirjoittelua on havaittavissa Kalevassakin.

⁴² ”Isonvihan aikuista raakuutta” (pk.) *Kaleva*, 14.12.1939.

⁴³ Ryssäviha on laajemman käsitteen ”russofobian” suomalainen versio. Siihen liittyy viha sekä pelko venäläisiä ja Venäjän hallintoa kohtaan.

⁴⁴ Vihavainen, 2013, 209–210.

⁴⁵ Vihavainen, 2013, 235–236.

⁴⁶ Vihavainen, 2013, 240.

2. Uutiset

Tässä luvussa käsittelen uutisia Kalevassa joulukuussa 1938 ja 1939. Jaoin uutiset pääkirjoitusten aiheiden jakoa mukaillen kotimaan uutisiin, paikallisuutisiin ja ulkomaan uutisiin. Yleensä tärkeimmät uutiset ovat Kalevassa aina etusivulla, usein kuvien kera, ja muut uutiset on kirjoitettu lehden muille sivuille.

2.1 Kotimaan uutiset

Kotimaan uutisilla tarkoitan kaikkia kotimaahan liittyviä uutisia, jotka ovat yleensä luonteeltaan valtakunnallisia. Vuoden 1938 joulukuussa Kalevassa uutisoitiin luonnollisesti kaikista ajankohtaisista kotimaisista asioista, mutta vuoden 1939 joulukuussa uutisoitiin samanlaisten uutisten lisäksi käynnissä olevasta sodasta. Lasken suurimman osan sotauutisoinnista, kuten kaikki rintaman uusimmat tapahtumat, kotimaisiksi uutisiksi.

Mielenkiintoisia ja merkittäviä uutisointeja joulukuussa 1938 olivat muun muassa joulukuun alussa uutisoinnit Helsingin raastuvanoikeuden päätöksestä olla lakkauttamatta Isänmaallista kansanliikettä, jota käsiteltiin Kalevassa näkyvästi ja monena päivänä. Esimerkiksi 2.12.1938 uutisoitiin, että valtiosyyttäjä on esittänyt tyytymättömyyttään Helsingin raastuvanoikeuden päätöksestä IKL:n lakkauttamisesta.⁴⁷ Myös seuraavana päivänä uutisoitiin, että sisäministeri Kekkonen ”haluamatta lausua omaa henkilökohtaista arvosteluaan Helsingin raastuvanoikeuden päätöksestä” on kertonut, että IKL:n lakkautamisvaatimus tullaan esittämään raastuvanoikeudelle samalla tavalla, kuin jos lakkautamispäätös olisi oikeudessa vahvistettu.⁴⁸ Vaikka Kaleva ei uutisoinnissa omaa mielipidettä asiasta lausukaan, voi uutisoinnin tyylistä päätellä, että Kaleva ei katsonut IKL:ää kovin hyvällä.

Toinen mielenkiintoinen uutisoinnin aihe joulukuussa 1938 oli tulevat Helsingin olympialaiset, jotka oli tarkoitus järjestää vuonna 1940. Esimerkiksi 2.12.1938 uutisoitiin, että Helsingin olympiakisoissa tulee olemaan 52 selostajanpaikkaa ja, että Yleisradio valmistautuu kisojen aikaiseen ylikuormitukseen huolella.⁴⁹ 16.12. uutisoitiin, että uima- ja

⁴⁷ *Kaleva*, 2.12.1938.

⁴⁸ *Kaleva*, 3.12.1938.

⁴⁹ *Kaleva*, 2.12.1938.

pyöräilystadionin rakentaminen on alkanut sekä, että pääsylippujen hinnat on jo vahvistettu. Avajaisjuhlaan olisi alun perin lippu maksanut enimmillään 250 markkaa.⁵⁰ Olympialaisuutisoinneista voi päätellä, että olympialaisia oli selvästi odotettu innolla ja ne olisivat olleet kansallisen ylpeyden aihe.

Vuoden 1939 Kalevassa kotimaan uutisointia hallitsi ymmärrettävästi sodasta uutisoiminen. Joulukuun ensimmäisenä päivänä uutisoitiin lehden etusivulla suurin kirjaimin ”Neuvostoliiton sotavoimat aloittivat eilen vihollisuudet Suomea vastaan”. Koko etusivulla ei kotimaan uutisia muista aiheista ollutkaan.⁵¹ Kuitenkin lehden toisella sivulla uutisoitiin muistakin kotimaan uutisista, kuin pelkästä sodasta, kuten esimerkiksi hevosottolakiin tulevista muutoksista.⁵²

Joulukuun alussa kotimaan sotauutisoinnissa uutisoitiin yleensä siitä, että venäläisten eteneminen milloin milläkin rintamaosuudella on pysäytetty ja kuinka monta hyökkäysvaunua on tuhottu. Esimerkiksi 2.12. uutisoitiin, että ”Venäläisten hyökkäykset lyötiin eilenkin rajoillamme takaisin. – Vihollinen kärsi suurta mieshukkaa Suojärvellä. – Torstaina menetti vihollinen 11 ja eilen 10 hyökkäysvaunua”.⁵³ 7.12. puolestaan uutisoitiin samaan malliin, että ”Kaikkiaan 80 vihollisen hyökkäysvaunua tuhottu tai vaurioitettu Kannaksella”.⁵⁴

Joulukuun keskivaiheilla sotauutisointiin tuli puolustusvoittojen lisäksi mukaan suomalaisten tekemät vastahyökkäykset. Esimerkiksi 14.12. uutisoitiin, että ”Tolvajärvellä jatkettu menestyksellistä hyökkäystä, tykkejä ja hyökkäysvaunuja vallattu”.⁵⁵ Seuraavana päivänä uutisoitiin, että ”3-päiväinen Tolvajärven taistelu voitettu”.⁵⁶

Joulukuun lopulla uutisointi jatkuu samaan malliin. Kannakselta uutisoitiin hyökkäysten torjumisista, kuten 29.12. otsikolla ”Kannaksella on vihollisen sitkeät hyökkäykset edelleen torjuttu”.⁵⁷ Muilla rintamaosuuksilla uutisoitiin puolustuksen lisäksi vastahyökkäyksistä, kuten uuden vuoden aattona otsikolla ”Kuhmon rintamalla on vihollinen työnnetty rajan taakse”.⁵⁸ Joulukuun lopulla uutisoitiin myös entistä tiheämmin ja entistä

⁵⁰ *Kaleva*, 16.12.1938.

⁵¹ *Kaleva*, 1.12.1939.

⁵² *Kaleva*, 1.12.1939.

⁵³ *Kaleva*, 2.12.1939.

⁵⁴ *Kaleva*, 7.12.1939.

⁵⁵ *Kaleva*, 14.12.1939.

⁵⁶ *Kaleva*, 15.12.1939.

⁵⁷ *Kaleva*, 29.12.1939.

⁵⁸ *Kaleva*, 31.12.1939.

laajemmista kaupunkien ilmahyökkäyksistä ja pommituksista. Esimerkiksi aaton aattona uutisoitiin, että ”Sadoittain vihollisen lentokoneita torstainakin maamme yläpuolella. Kymmenkuntaa kaupunkia ja eräitä asutuskeskuksia pommitettiin. – Ainakin 11 venäläistä lentokonetta ammuttiin alas”.⁵⁹

Suurimman osan sotauutisten tiedoista Kaleva sai päämajan tiedotteista, jotka se julkaisi sellaisenaan. Mielenkiintoinen seikka tietyissä kotimaan sotauutisoinneissa on se, että aina tieto ei tullut kotimaasta. Esimerkiksi Petsamon suunnan uutisoinnista paljon tietoa saatiin Norjasta. Tieto tuli Norjan sähkösanomatoimistolta, kuten 13.12., jolloin uutisoitiin Norjan kautta, että ”Suomalaiset puolustautuvat Petsamossa menestyksellisesti”.

Sotauutisten ohella kotimaasta uutisoitiin muutakin. Esimerkiksi 15.12. uutisoitiin siitä, että vuoden 1934 palkinto-obligaatiolainat pyritään vaihtamaan uusiin ja toivotaan myös, että muutkin ostaisivat näitä uusia obligatioita valtion sodan aikaisen taloudellisen ahdingon vuoksi.⁶⁰ 29.12. puolestaan uutisoitiin uudesta asetuksesta henkilöllisyystodistuksista. Uutisessa mainitaan, että tästä edes jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus hankkia henkilöllisyystodistus maksuttomasti.⁶¹ Suuri osa näistä kotimaan ei-sotauutisista liittyivät kuitenkin usein epäsuorasti sotaan, mutta ei kuitenkaan kaikki.

⁵⁹ Kaleva, 23.12.1939.

⁶⁰ Kaleva, 15.12.1939.

⁶¹ Kaleva, 29.12.1939.

2.2 Paikallisuutiset

Kaleva oli ja on edelleenkin Oulun ja Pohjois-Suomen paikallislehti, joten siinä oli paljon paikallisuutisia etenkin Oulusta, mutta myös muista Pohjois-Suomen pitäjien ja kaupunkien asioista. Paikallisuutisilla tarkoitan uutisia, jotka liittyvät pelkästään Ouluun, Oulun läänin tai johonkin Pohjois-Suomen pitäjään tai kaupunkiin.

Vuoden 1938 joulukuussa Oulun paikallisuutisia olivat esimerkiksi Oulu-yhtiön sulfaattiselluloosatehtaan asettaminen seisontaan joulukuun viidennestätoista päivästä eteenpäin selluloosan huonon kysynnän vuoksi,⁶² Oulun lyseon toverikunnan 50-vuotisjuhlallisuu-
det⁶³ ja Oulun säästöpankin uuden rakennuksen harjannostajaiset Tuirassa.⁶⁴ Muiden Pohjois-Suomen paikkakuntien asioita, joista uutisoitiin, olivat esimerkiksi Lapin läänin liikenne-rikkomusten määrä vuoden 1938 aikana⁶⁵, kotieläinten majoituksen ja hoidon huonot puitteet ja olosuhteet Kainuussa⁶⁶ ja Alavieskan uuden kirkon rakentaminen vuonna 1916 palaneen tilalle⁶⁷

Nämä uutiset ovat luonteeltaan kotimaan uutisiin verrattavissa, eli ne ovat normaalien uutisten tavoin neutraalissävyyisiä. Täysin neutraaleiksi tai puolueettomiksi niitä en voi kutsua, sillä jo uutisoinnin aiheen valinta voi olla puolueellista. Paikallisuutisointi ilmentää Kalevan luonnetta nimenomaan Oulun ja Pohjois-Suomen paikallislehtenä. Oulun merkitys näkyy siinä, että valtaosa paikallisuutisista oli Ouluun liittyviä ja usein ne pääseivät jopa etusivulle. Kuitenkin sekä Oulusta että muualta Pohjois-Suomesta uutisoitiin tapahtumia melko tasa-arvoisesti, eli sekä suurempia ja merkittävämpiä että pienempiä ja vähemmän merkittäviä asioita ja tapahtumia uutisoitiin tasapuolisesti, vaikka Oulusta eniten uutisia onkin.

Joulukuun 1939 aikana paikallisuutisointi koki samanlaisen muutoksen, kuten kotimaan uutisetkin, mutta pienempänä. Suuri osa sodan aikaisista paikallisuutisista oli sotauutisia tai liittyivät jollain tapaa sotaan, mutta valtaosa paikallisuutisista oli silti muista aiheista, kuin sodasta. Kuitenkin usein sota saattoi liittyä niihin epäsuorasti. Paikallisia sotauutisia

⁶² Kaleva, 2.12.1938.

⁶³ Kaleva, 13.12.1938.

⁶⁴ Kaleva, 21.12.1938.

⁶⁵ Kaleva, 1.12.1938.

⁶⁶ Kaleva, 15.12.1938.

⁶⁷ Kaleva, 28.12.1938.

olivat esimerkiksi Pohjois-Suomen pommitukset jo heti sodan puhjettua⁶⁸, venäläisten tekemä raaka hyökkäys kuhmolaisia siviilejä kohtaan sodan ensimmäisenä päivänä⁶⁹ sekä ensimmäinen ”juhlallinen ja vaikuttava” sotilashautaus Oulussa.⁷⁰

Uutisoitavia paikallisia tapahtumia, jotka eivät liittyneet sotaan, olivat esimerkiksi yhden kuolonuhrin vaatinut liikenneonnettomuus Rovaniemellä⁷¹, korvaamattoman kasvikoelman tuhonnut tuhoisa tulipalo Kuusamossa⁷² ja Oulun vuoden 1939 kunnallisveronkannon tulos.⁷³ Paljon uutisoitiin myös eri kaupunkienvaltuustojen ja yhdistysten kokouksista, joissa päätettiin asioista, jotka liittyivät sotaan sekä asioista, jotka eivät liittyneet. Esimerkiksi 6.12. uutisoitiin Oulun kaupunginvaltuuston päätöksistä muun muassa uusien väestönsuojien rakentamisesta, joka liittyy sotaan, sekä kahden työmiehen sairausavustuksesta, joka ei liity sotaan.⁷⁴

⁶⁸ *Kaleva*, 1.12.1939.

⁶⁹ *Kaleva*, 13.12.1939.

⁷⁰ *Kaleva*, 15.12.1939.

⁷¹ *Kaleva*, 10.12.1939.

⁷² *Kaleva*, 9.12.1939.

⁷³ *Kaleva*, 29.12.1939.

⁷⁴ *Kaleva*, 6.12.1939.

2.3 Ulkomaan uutiset

Ulkomaan uutisilla tarkoitan uutisia, jotka liittyvät ulkomaihin. Niitä ovat ulkomaiden tapahtumien uutiset sekä myös uutiset Suomen asioiden käsittelystä ulkomailla. Esimerkiksi uutiset ulkomaiden mielipiteistä tai teoista talvisotaan liittyen lasken ulkomaiden uutisiksi. Merkittävimmät ulkomaan uutiset olivat lehden etusivulla ja pienemmät ulkomaan uutiset saivat lehden loppupäästä oman ”Ulkomaat”-osionsa.

Vuoden 1938 joulukuun Kalevassa uutisoitiin kaikenlaisista ulkomaiden ajankohtaisista tapahtumista. Merkittäviä Kalevassa uutisoituja tapahtumia joulukuussa 1938 olivat muun muassa Ranskan yleislakon epäonnistuminen⁷⁵, Iso-Britannian pääministeri Chamberlainin puhe ulkomaalaisille sanomalehdille hänen ulkopolitiikastaan, jonka tärkeimpänä päämääränä on estää sota Saksan ja Iso-Britannian välillä⁷⁶ sekä Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian esittämä vaatimus Japanille niiden etujen suojelemiseksi Kiinassa⁷⁷. Pienempiä ja merkitykseltään vähäisempiä ulkomaiden uutisia olivat esimerkiksi Tšekkoslovakian ulkoministerin vierailu Berliiniin⁷⁸, neuvostoliittolaisen marsalkka Blücherin kahdenkeskiset neuvottelut Stalinin kanssa marsalkan viattomuudesta häntä vastaan esitetyistä syytteistä⁷⁹ ja suuri ilmataistelu Vallisin kaupungin yläpuolella Espanjassa maan käydessä sisällissotaa.⁸⁰

Uutisissa näkyi selvästi sen aikainen maailmanmeno, sillä esimerkiksi Saksasta uutisoitiin muutamaa otteeseen juutalaisten ja muiden kohteluihin liittyen. Esimerkiksi 4.12. uutisoitiin, että Berliiniin muodostetaan alueita, joihin juutalaisilta on pääsy kielletty⁸¹ sekä 16.12. uutisoitiin, että Saksan ”mustalaisiin” ryhdytään tekemään rotubiologisia tutkimuksia.⁸² Paljon uutisia oli myös Saksan, Ranskan, Iso-Britannian ja Italian välisistä suhteista ja politiikasta, kuten 8.12., jolloin uutisoitiin Saksan ja Ranskan välisestä julistuksesta, jossa maat toteavat, että niiden välillä ei ole enää ratkaisemattomia alueellisia kiistoja.⁸³ 20.12. puolestaan uutisoitiin, että Italia uhkaa Ranskaa sodalla, ellei Ranska

⁷⁵ *Kaleva*, 1.12.1938.

⁷⁶ *Kaleva*, 15.12.1938.

⁷⁷ *Kaleva*, 28.12.1938.

⁷⁸ *Kaleva*, 3.12.1938.

⁷⁹ *Kaleva*, 14.1938.

⁸⁰ *Kaleva*, 30.12.1938.

⁸¹ *Kaleva*, 4.12.1938.

⁸² *Kaleva*, 16.12.1938.

⁸³ *Kaleva*, 8.12.1938.

suostu antamaan Italialle Korsikaa ja Tunisiaa.⁸⁴ Kahta päivää myöhemmin uutisoitiin, että Ranska ei aio luovuttaa tuumaakaan maastaan Italialle.⁸⁵

Vuoden 1939 joulukuun puolella ulkomaiden uutisointi muuttui muiden uutisten tavoin sisältämään hyvin paljon sotauutisia. Ulkomaiden osalta sotauutiset ilmenivät lähinnä Suomen asian käsittelynä ulkomailla, ulkomaiden apuna Suomelle sekä sodan käsittelynä Kansainliitossa. Tällaisia uutisia olivat esimerkiksi sodan puhjettua Yhdysvaltain presidentti Rooseveltin uhkaus Neuvostoliitolle diplomaattisten suhteiden katkaisemisesta⁸⁶, Kansainliiton päätös erottaa Neuvostoliitto ja todeta se hyökkääjäksi⁸⁷, Suomen asian käsittelyä Ranskan edustajakamarissa, jossa Ranskan pääministeri Daladier ilmoitti Ranskan ”tekevän velvollisuutensa”⁸⁸ ja ruotsalaisten vapaaehtoisten saapuminen Suomeen.⁸⁹ Myös Saksan suhtautumisesta talvisotaan uutisoitiin etenkin joulukuun alussa. Esimerkiksi 1.12. uutisoitiin, että diplomaattipiireissä liikkuu huhu, että saksalaiset olisivat yrittäneet saada Suomen hallitusta taipumaan Neuvostoliiton vaatimuksiin.⁹⁰ 6.12. puolestaan uutisoitiin, että Saksa pitää Kuusisen hallitusta täysin laillisena hallituksena sekä, että saksalaiset puolustavat venäläisten vaatimuksia historiallisin syin.⁹¹ Kuitenkaan näihin Saksa-uutisiin ei ole lisätty mitään lehden omia kommentteja. Niiden tyylistä ja etusivun paikasta voi kuitenkin ajatella, että Kalevassa oltiin selvästi huolissaan Saksan suhtautumisesta talvisotaan.

Joulukuussa 1939 oli talvisodan lisäksi käynnissä maailmansota, joten luonnollisesti Kaleva uutisoi kotimaisen sodan lisäksi siitäkin. Tunnetusti talvisodan aikaan toisessa maailmansodassa oli ”valesotana” tunnettu hiljaisempi ajanjakso menossa, joten suuria uutisia tuli melko harvoin. Eräs tällainen suuri uutinen ilmestyi kuitenkin 15. päivä, jossa kerrotaan, että Etelä-Amerikan rannikolla on käyty sodan ensimmäinen suuri meritaistelu, jossa saksalainen alus Admiral Graf Spee taisteli kolmea brittiläistä alusta vastaan, ja joutui pakenemaan Montevideon satamaan.⁹² Tästä tapahtumasta uutisoitiin

⁸⁴ *Kaleva*, 20.12.1938.

⁸⁵ *Kaleva*, 22.12.1938.

⁸⁶ *Kaleva*, 3.12.1939.

⁸⁷ *Kaleva*, 15.12.1939.

⁸⁸ *Kaleva*, 23.12.1939.

⁸⁹ *Kaleva*, 31.12.1939.

⁹⁰ *Kaleva*, 1.12.1939.

⁹¹ *Kaleva*, 6.12.1939.

⁹² *Kaleva*, 15.12.1939.

useampana päivänä, mikä antaa sellaisen kuvan, että Kalevassa oltiin selvästikin hyvin kiinnostuneista maailmansodasta, vaikka kotimaassakin käydään sotaa.

Kotimaisesta ja maailmalaajuisesta sodasta huolimatta ulkomailta uutisoitiin myös muista, sotaan liittymättömistä, tapahtumista, vaikkakin melko harvoin. Tällaisia uutisia olivat muun muassa Ruotsin harvinaisen pitkään kestäneet hallitusneuvottelut⁹³, selluloo-
satehtaan räjähtäminen Unkarissa⁹⁴ sekä Saksan suuri rautatieonnettomuus, joka vaati liki 200 ihmisen hengen.⁹⁵ Suurin osa ulkomaiden uutisista liittyi kuitenkin joko talvisotaan tai maailmansotaan.

⁹³ *Kaleva*, 9.12.1939.

⁹⁴ *Kaleva*, 16.12.1939.

⁹⁵ *Kaleva*, 29.12.1939.

3. Pienemmät osastot

3.1 Mainokset

Kuten sanomalehdissä yleensä, myös Kalevassa oli mainoksia. Kalevassa niitä oli kahdenlaisia; ilmoitusmaisia mainoksia, joissa kaupat, kauppiaat ja muut mainostavat kauppaansa tai tuotteitaan ilmoituksen omaisesti, ja mainoksia, joissa on yleensä kuvia ja mainospuheita eli normaaleita mainoksia. Usein ilmoitusmaiset mainokset esiintyivät muiden ilmoitusten tapaan aina samassa paikassa, kun taas normaalimmat mainokset voivat esiintyä missä päin lehteä tahansa ja ne olivat yleensä kooltaan suurempia. Ilmoitusmaiset mainokset lasken mainoksiksi, enkä ilmoituksiksi. Yksityisten ihmisten myynti-ilmoitukset kuitenkin lasken ilmoituksiksi. Koska tarkasteluajankohtana ovat joulukuut 1938 ja 1939, on lehdissä luonnollisesti paljon joulumainoksia. Niitä käsittelen tarkemmin luvussa neljä. Tässä luvussa käsittelen ainoastaan mainoksia, jotka eivät liity jouluun. Laadin mainoksista Kalevassa joulukuina 1938 ja 1939 oheisen taulukon, josta käy ilmi, kuinka monta mainosta kunakin vuonna oli, ja kuinka suuri osa niistä oli joulumainoksia ja kuinka paljon yleisiä eli jouluun liittymättömiä mainoksia. Joulumainoksiin lasken kaikki mainokset, jotka liittyvät jouluun, oli kyse sitten ilmoitusmaisesta mainoksesta tai normaalista. Yleisiin mainoksiin lasken sekä normaalit mainokset sekä ilmoitusmaiset mainokset, jotka eivät liity jouluun.

Taulukko 2. Mainokset Kalevassa joulukuina 1938 ja 1939.⁹⁶

	1938	1939
Yleiset mainokset	150	37
Joulumainokset	107	44
Yhteensä	257	81

Kuten taulukosta näkee, oli vuoden 1938 joulukuussa reilusti enemmän mainoksia, kuin vuoden 1939 joulukuussa. Tätä selittää varmasti osaltaan lehden pienempi koko sota-aikana. Joulukuussa 1939 ilmestyi lehtiä, joissa ei ollut ainuttakaan mainosta.

⁹⁶ Kaleva, 1.12.1938–31.12.1938, 1.12.1939–31.12.1939.

Mielenkiintoista on myös se, että sota-aikana joulumainoksia oli enemmän kuin yleisiä mainoksia, kun taas rauhan aikana tilanne oli toisin päin.

Joulukuun alkupuolella 1938 suurin osa mainoksista oli yleisiä mainoksia ja vain pieni osa joulumainoksia. Joulumainosten osuus kuitenkin nousee, mitä lähemmäs joulua mennään. Joulukuun puolestavälistä jouluaattoon asti suurin osa mainoksista olikin joulumainoksia. Joulun jälkeen luonnollisesti joulumainoksia ei enää ollut laisinkaan, vaan pelkästään yleisiä mainoksia.

Vuoden 1938 yleiset mainokset olivat hyvin tyypillisiä lehtimainoksia. Niissä oli usein jonkinlainen kuva mainostettavasta tuotteesta sekä jonkinlainen kuvaus tuotteesta mainoslauseiden kera. Mainostettavia tuotteita sekä tuotteitaan mainostavia yrityksiä oli laadasta laitaan, mutta erityisen paljon mainostettiin etenkin radioita. Myös kirjoja, alkoholia ja tupakkaa mainostettiin hyvin paljon. Tyypillinen mainos Kalevassa vuoden 1938 joulukuulta on esimerkiksi eräs Fazerin mainos, jossa mainostetaan Ilmatar-maitosuklaata. Mainoksessa sanotaan muun muassa, että kyseinen suklaa ”täyttää korkeimmatkin vaatimukset” ja mukana on kuva suklaata syövästä naisesta sekä itse suklaalevyistä.⁹⁷

Vuoden 1939 joulukuussa mainoksia oli huomattavasti vähemmän, mutta ne olivat silti useimmiten samanlaisia, kuin vuonna 1938. Jotkin mainokset olivat tismalleen samoja, kuin vuotta aikaisemmin, kuten esimerkiksi K. Savolaisen kultasepänliikkeen mainokset.⁹⁸ Kuitenkin joissain mainoksissa sotatila näkyi selvemmin. Esimerkiksi 12.12. Ouluyhtiö mainosti myyvänsä väestönaamareita kolmen viikon toimituksella 150 markan hintaan.⁹⁹ Vuoden 1939 joulukuun mainokset erosivat vuoden 1938 joulukuun mainoksista myös siten, että sota-aikana suurempi osuus mainoksista oli ilmoitusmaisia mainoksia, eikä normaalimpia mainoksia. Normaalien mainosten määrä sota-ajan Kalevassa laski huomattavasti enemmän rauhan aikaan verrattuna, kuin ilmoitusmaisten.

⁹⁷ *Kaleva*, 1.12.1938.

⁹⁸ Esim. *Kaleva* 4.12.1938 ja *Kaleva*, 10.12.1939.

⁹⁹ *Kaleva*, 12.12.1939.

3.2 Ilmoitukset

Tässä luvussa tarkastelen tarkemmin kaikkia ilmoituksia Kalevassa joulukuina 1938 ja 1939. Ilmoituksiin lasken kaikki lehden varsinaiset ilmoitukset, kuten erilaiset myynti-ilmoitukset, kuulutukset, työpaikkailmoitukset ja niin edelleen sekä elokuvateatterien elokuvien esitysaikatauluilmoitukset ja kirkolliset ilmoitukset.

Ilmoitukset vuoden 1938 Kalevassa sijaitsivat pääsääntöisesti lehden toisella ja viimeisellä sivulla. Näissä ilmoituksissa ilmoitettiin kaikenlaisista asioista. Yleisimpiä ilmoitettavia asioita olivat myynti-ilmoitukset, vuokra-asuntoilmoitukset, työilmoitukset sekä tapahtumien, kuten tanssien, myyjäisten tai huutokauppojen ilmoitukset. Jokaisessa lehdessä oli myös elokuvateatterien ilmoituksia esitettävistä elokuvista sekä kirkollisia ja uskonnollisia ilmoituksia, joissa ilmoitettiin kirkollisista ja uskonnollisista asioista, kuten milloin missäkin järjestettiin erilaisia kirkollisia ja uskonnollisia tapahtumia ja tilaisuuksia. Esimerkkinä tyypillisistä vuoden 1938 joulukuun Kalevan ilmoituksista toimii 15.12.1938 Kalevan ilmoitukset, jossa muun muassa eräs henkilö ilmoittaa kadottaneensa kaksi paria sukkia johonkin Torikadun taloon ja pyytää löytäjää tuomaan ne hänelle, ja myynti-ilmoituksissa puolestaan yksityishenkilöt ovat laittaneet myynti-ilmoituksia Chevrolet-merkkisestä autosta, työhevosesta ja kahdesta lehmästä. Myös muutama nuori työnhakija on laittanut työnhakuilmoituksensa lehteen.¹⁰⁰

Vuoden 1939 joulukuussa tilanne oli suurin piirtein sama. Suurin ero sodan ajan ja rauhan ajan Kalevan ilmoitusten osalta on siinä, että sodan aikana ilmoituksia oli huomattavasti vähemmän. Ilmoitusten perusteella ei välttämättä huomaisi maan olevan sotatilassa, sillä pääasiallisesti ilmoitukset ovat samanlaisia, kuin vuoden 1938 joulukuussakin. Esimerkiksi elokuvateatterit ilmoittivat esityksistään vain hieman harvemmin kuin rauhan aikaan, vaikkakin osa elokuvista sopii sotatilaan yllättävänkin hyvin, kuten elokuva ”Isoviha”, jota ei elokuvateatterin ilmoituksen mukaan voitu aikaisemmin esittää, mutta nyt voidaan.¹⁰¹

Jotkin ilmoitukset kuitenkin liittyivät sotaan. Esimerkiksi muutamaan otteeseen viranomaisten kuulutuksia julkaistiin ilmoituksina, kuten 20.12., jolloin lääninhallitus kuulutti

¹⁰⁰ Kaleva, 15.12.1938.

¹⁰¹ Kaleva, 24.12.1939.

sotavalaistuksen käytäntöön panosta.¹⁰² Myös jotkin yksityishenkilöiden ilmoitukset liittyivät sotaan, kuten eräs Ilmari Kiannon ilmoitus, jossa hän pyytää tietoisia ihmisiä kertomaan, minne hänen evakuoitu perheensä on sijoitettu.¹⁰³

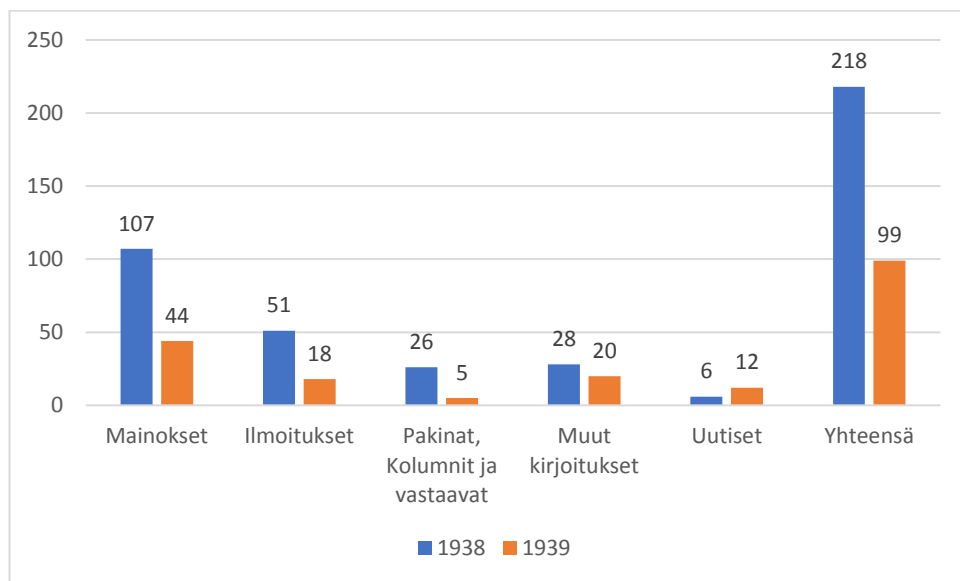
¹⁰² *Kaleva*, 20.12.1939.

¹⁰³ *Kaleva*, 20.12.1939.

4. Joulukuun sodan ja rauhan aikana

Jos tarkastelee mitä tahansa sanomalehteä joulun ajalta, voi siinä huomata paljon jouluaiheisia kirjoituksia tai mainoksia. Tämä pätee myös vuosien 1938 ja 1939 Kalevaan. Tässä luvussa tarkastelenkin sitä, miten joulunaika näkyi Kalevassa sodan aikana verrattuna rauhan aikaan. Pääasiallisesti jouluaiheisia tekstejä Kalevassa näkyy pienissä ilmoituksissa, mainoksissa sekä aina silloin tällöin suuremmissa kirjoituksissa, kuten pakinoissa tai kolumneissa. Oheisesta kaaviosta näkee kuinka paljon ja minkälaisia jouluaiheisia tekstejä Kalevassa oli joulukuussa 1938 ja 1939. Jouluaiheisella tekstillä tarkoitan kaikkia Kalevan tekstejä, jotka liittyvät joulunviettoon tavalla tai toisella. Jaoin tekstit seuraaviin luokkiin: mainokset¹⁰⁴, ilmoitukset¹⁰⁵, pakinat, kolumnit ja vastaavat¹⁰⁶, muut kirjoitukset¹⁰⁷, ja uutiset¹⁰⁸.

Kaavio 1. Jouluaiheisten tekstien määrä Kalevassa joulukuussa 1938 ja 1939¹⁰⁹

Kuten kaaviosta huomaa, oli sodan ajan joulukuussa huomattavasti vähemmän jouluaiheisia tekstejä. Kuitenkin molemmista on havaittavissa mainosten määrän olevan

¹⁰⁴ Mainoksiin lukeutuvat kaikki jouluaiheiset ja -teemaiset mainokset.

¹⁰⁵ Ilmoituksiin kuuluu kaikki jouluaiheiset tai joulukuun liittyvät.

¹⁰⁶ Pakinat, kolumnit ja vastaavat -luokkaan kuuluu kaikki pakinat, kolumnit ja muut saman tyyppiset ja kokoiset kirjoitukset, jotka liittyvät joulukuun tai joulunviettoon.

¹⁰⁷ Muihin kirjoituksiin kuuluu kaikki tekstit, jotka eivät mene muihin luokkiin ja joille ei kannata tehdä omaa luokkaa. Tällaisia ovat esimerkiksi runot, yksi pääkirjoitus, yleisönosastokirjoitukset ja sodan aikainen Kenttäpostia-osasto, jossa lähetetään terveisiä rintamalta.

¹⁰⁸ Uutisiin laskin kaikki perusuutiset, jotka käsitelivät joulua tai joulunviettoa jollain tavalla.

¹⁰⁹ Kaleva, 1.12.–31.12.1938, 1.12.–31.12.1939.

ylivoimaisesti muita suurempi. Rauhan aikana joulumainoksia oli kuitenkin yli kaksi kertaa enemmän kuin sodan aikana. Tämä selittyy pitkälti sillä, että sodan aikana joulumainoksia alkoi ilmestymään huomattavasti myöhemmin, kuin rauhan aikana sekä sillä, että mainoksia esiintyi yleisestikin paljon vähemmän sodan ajan Kalevassa.¹¹⁰ Toinen kaaviossa määrällisesti merkittävä luokka on ilmoitukset. Tässäkin on huomattavissa suuri ero sodan ja rauhan aikana. Vuoden 1938 joulukuun Kalevassa hyvin suuri osa näistä ilmoituksista oli erilaisten yhdistysten tai seurojen joulumyyjäis- tai pikkujouluilmoituksia. Sellaisia ilmoituksia oli vuoden 1939 joulukuun Kalevassa hyvin vähän.

Ensimmäistä kertaa joulu mainittiin vuoden 1938 joulukuun Kalevassa jo heti joulukuun ensimmäisenä päivänä. Sen päivän Kalevassa oli ilmoitus sekä Pelastusarmeijan että Oulun Marttayhdistyksen joulumyyjäisistä. Samassa lehdessä oli myös pieni jouluaiheinen runo.¹¹¹ Joulukuun 1939 Kalevassa joulu mainittiin ensimmäistä kertaa 2.12.1939 eli vain päivää myöhemmin, kuin rauhan aikana. Tässäkin tapauksessa kyseessä oli Pelastusarmeija, mutta tällä kertaa lehdessä ilmoitettiin heidän pikkujouluistaan, eikä joulumyyjäisistä.¹¹²

Ensimmäinen jouluaiheinen kirjoitus Kalevassa joulukuussa 1938 esiintyi 3.12. Kyseessä oli pakina, jossa valitettiin joulukuun alun huonoa syysmaista säätä sekä lumettomuuden aikaansaamaa pimeyttä muun muassa sanoin: ”Eivät sovi näille leveysasteille tällaiset uudentyylin pitkät lumettomat syksyt. Pimeys siitä vaan tihenee, painaa ja ahdistaa moninkertaistuneella voimallaan.”¹¹³ Kuitenkin hieman joulumieltä löytyy tästäkin pakinasta, sillä siinä mainitaan, että syksysään synkentämää mielialaa kohottamaan on onneksi alkanut pikkujoulukausi. Kirjoittaja kertoo yksistä pikkujouluista, joissa hän kävi vierailemassa ja lopuksi kertoo, että vielä monet pikkujoulut ovat ovella odottamassa ”ru-noineen ja lauluineen, kuusineen, puuroineen ja pukkineen”.¹¹⁴

Muut vuoden 1938 joulukuun jouluaiheiset kolumnit, pakinat ja muut hieman suuremmat kirjoitukset käsitelivät muun muassa pääkaupungin joulunodotusta häikäisevine jouluvaloineen ja -koristeineen¹¹⁵, joulukuusimarkkinoita Oulussa ja joulukuusimyyjien

¹¹⁰ Ks. luku 3.1.

¹¹¹ *Kaleva* 1.12.1938.

¹¹² *Kaleva*, 2.12.1939.

¹¹³ Pensseli, ”Pimeätä pikkujoulujen aikaa.”. *Kaleva* 3.12.1938.

¹¹⁴ Pensseli, ”Pimeätä pikkujoulujen aikaa.”. *Kaleva*, 3.12.1938

¹¹⁵ Pohjalainen, ”Helsinki odottaa joulua.”. *Kaleva*, 23.12.1938.

tekemiä öisiä kuusivarkauksia¹¹⁶ sekä jouluviikon alkamista Oulussa ja siihen liittyvää rahanmenoa.¹¹⁷

Monia näitä kirjoituksia yhdistää vielä nykypäivänäkin monille suomalaisille tuttu aihe eli säästä valittaminen. Vuoden 1938 joulukuun oli Kalevan kirjoitusten perusteella pitkän aikaa normaalia lämpimämpi ja vähälumisempi. Esimerkiksi vielä 17.12. kirjoitetaan, että ”Eipä uskoisi oltavan niin pitkällä, että vain rapian viikon päässä joulusta, eipä luulisi ulos vilkaistessaan – Vettä sataa joka yö ja harva se päivä.”¹¹⁸ Kuitenkin joulukuun loppua ja joulua kohden sää muuttui talvisemmaksi, kuten käy ilmi 22.12. julkaistusta kirjoituksesta, jossa sanotaan, että ”Talvea tehdään aivan kuin entiseen hyvään aikaan.”¹¹⁹ Myös ajankohtaisuus näkyi joissain kirjoituksissa, kuten eräässä kirjoituksessa, joka julkaistiin 23.12., jossa käsiteltiin joulunviettoa sen ajan Saksassa ja Neuvostoliitossa. Siinä kerrottiin muun muassa, että Hitler Jugend -järjestö ei aio laulaa perinteisiä joululauluja, ”koska ne eivät vastaa arjalaisen rodun itsetietoisuutta ja voiman tunnetta” ja, että ”Joulun henki on kokonaan vastakkainen kaikelle diktatuurikulttuurille”. Kirjoituksen lopussa kirjoitettiin vielä haikeasti, että ”Toivottavasti kehitys kulkee kaikkialla pian jälleen siihen suuntaan, että ihmiset saavat takaisin henkisen vapautensa ja että lähimmäisen rakkaus nostetaan yläpuolelle kaikkien rotu- ja valtaoppien”.¹²⁰

Ensimmäinen suurempi jouluaiheinen kirjoitus vuoden 1939 joulukuussa ilmestyi vasta 17.12. Tekstissä kerrottiin muun muassa rintamalle lähtevistä joulupaketeista sekä joulu-korteista, joita sinä jouluna lähettiin ainoastaan rintamalle siviilikorttien jäädessä lähettämättä postilaitoksen suuren työtaakan vuoksi.¹²¹ Sota oli siis vahvasti läsnä joulun arjessa. Vuoden 1939 joulukuussa ei montaa jouluaiheista kolumnia tai pakinaa ollut, ja nekin kaikki joko joulukuun loppupuolella hieman ennen joulua tai jouluaattona. Kaikissa niissä kuitenkin näkyi sodan vaikutus. Esimerkiksi jouluaattona 1939 kirjoitettiin, että:

Joulu julistaa rauhaa ihmisten kesken. Se julistaa Jumalan hyvän tahdon sanomaa ihmisiä kohtaan. Mutta nythän on sota. Olemmehan kaukana onnellisesta rauhantilasta. Tykit pauhaavat nyt jouluvirttä, konetuliaseiden

¹¹⁶ Haka, ”Jo paukkaa.”. *Kaleva*, 22.12.1938.

¹¹⁷ *Kaleva*, 20.12.1938.

¹¹⁸ Emäntä, ”Kun maass’ on hanki –.” *Kaleva*, 17.12.1938.

¹¹⁹ Haka, ”Jo paukkaa.”. *Kaleva*, 22.12.1938.

¹²⁰ *Kaleva*, 23.12.1938.

¹²¹ *Kaleva*, 17.12.1939.

*rätinä saarnaa hirveätä julistustaan. Mitä silloin jumalallisella rauhanviestillä on tekemistä? Hukkuuhan se sodan meteliin.*¹²²

Ensimmäinen jouluaiheinen mainos vuoden 1938 joulukuussa esiintyi melkein heti kuun alussa eli 3.12. Siinä mainostettiin alkoholipitoista joulujuomaa.¹²³ Muut joulukuun 1938 jouluaiheiset mainokset yleensä mainostivat joko ruokaa ja juomaa joulupöydän täytteeksi tai sitten erilaisia tuotteita joululahjaksi, oli sitten kyse radioista, huonekaluista tai kirjoista. Usein näissä mainoksissa esiintyi paljon jouluaiheisia kuvituksia, kuten tonttuja, joulupukki tai joulukuusi, eli joulutematiikka oli hyvin läsnä. Hyvä esimerkki tyypillisestä vuoden 1938 joulunajan mainoksesta Kalevassa on Oulun osuuskaupan mainos joulukuun puolestavälistä, jossa sanotaan, että ”Jouluostokset tekee jokainen edullisesti myymälöistämme. Varastomme suuret ja monipuoliset.” ja lisäksi mainoksessa on kuva joulupukista kävelemässä täyden lahjasäkin kanssa talvisessa säässä.¹²⁴

Vuoden 1939 joulukuussa ensimmäistä kertaa varsinaisia jouluaiheisia mainoksia ilmestyi vasta joulukuun puolessa välissä eli huomattavasti myöhemmin, kuin rauhan aikana. 15.12. mainostettiin Kalevassa muun muassa ruokaa joulupöytään ja kirjoja joululahjaksi. Samalla sivulla mainosten kanssa lukee suurella fontilla ”Joulu on aina joulu, vaikka sotatorvetkin soi”.¹²⁵ Tämä kuvastaa kyllä hyvin suurinta osaa sodan ajan jouluaiheisia mainoksista, joista ei välttämättä huomaisi maamme olevan sodassa laisinkaan, mutta joistain mainoksista puolestaan selvästi huomaa sotatilan vaikutuksen. Esimerkiksi 20.12. esiintyi mainos, jossa miesten erikoisliike Kuusinen mainostaa kansalaisia ostamaan rintamamiehille joululahjoja. Mainoksessa on myös sota-aiheinen keskustelu Joulupukin ja tontun välillä:

Pukki: ”Tulta!”

Tonttu: ”Herra Patteripäällikkö, tämä tykki ei enää iske tulta.”

Pukki: ”Mitä? Ei iske tulta! Eikö ole enää ammuksia?”

Tonttu: ”Ammuksia kyllä on ja lisää laitetaan, mutta ei ole ruutia, mikä niitä lennättäisi.”

Pukki: ”Joutavia... Ei semmoisen syyn takia voi ampumista lopettaa, kun niin monet Matit ja Pekat ovat vielä ilman joululahjapakettiaan.

¹²² Einari Kaakinen, ”Joulun rauhanviesti”. *Kaleva*, 24.12.1939.

¹²³ *Kaleva*, 3.12.1938.

¹²⁴ *Kaleva*, 14.12.1938.

¹²⁵ *Kaleva*, 15.12.1939.

Työntäkää putkeen annos 'hyvää tahtoa', niin taas paukkuu ja paketit lentävät."¹²⁶

Vuoden 1938 Kalevassa joulun näyttö näyttäytyy ennen kaikkea hyvin kaupallisena, mutta myös juhlavana. Joulumainoksia, joissa mainostettiin milloin mitään tuotteita kuluttajille joululahjaostoksiksi, esiintyi hyvin paljon ja jo heti joulukuun alusta lähtien. Kuitenkin joulun juhlallisuus ja suuri merkitys näkyivät myös. Monet seurat ja yhdistykset järjestivät monenlaisia joulutapahtumia, kuten pikkujouluja, joulumyyjäisiä tai joulujuhlia. Joulusta alettiin myös kirjoittamaan jo joulukuun alussa, mikä osoittaa joulun merkitystä. Etenkin joulun kaupallisuus, mutta myös sen laaja juhliminen ja juhlistaminen osiltaan ilmentävät maailmansotien välistä kehitystä Pohjois-Suomessa. 1920- ja etenkin 1930-luku olivat merkittävän taloudellisen sekä sivistyksellisen nousun aikaa Pohjois-Suomessa.¹²⁷

Joulu Kalevassa vuonna 1939 erosi hyvin paljon vuoden 1938 joulusta. Samanlainen kaupallinen joulun on myös huomattavissa, mutta ei yhtä selvästi. Joulumainoksia oli sodan aikana alle puolet rauhan määrästä, ja joissain mainoksissa näkyy myös vallallaan oleva sotatila. Sotatila oli tietysti myös mainosten vähäisen määrän syynä. Mainosten määrän lisäksi myös ilmoitusten ja kirjoitusten määrät ovat reilusti pienemmät. Vuonna 1938 ilmoitettiin jatkuvasti jonkun järjestön tai vastaavan pikkujouluista tai muusta joulun nosta tai -tapahtumasta, mutta vuonna 1939 näitä ilmoituksia oli vain muutama. Sodan aikana ei siis joulua juhlittu samalla tavalla pikkujouluja ja muita joulutapahtumia järjestämällä, ainakaan samassa mittakaavassa, kuin rauhan aikana. Sodan aikana joulusta myös kirjoitettiin paljon vähemmän. Jouluaiheisia mainoksiakin alkoi ilmestymään vasta joulukuun puolella välin, ja jouluaiheisia kolumneja tai muita kirjoituksia vasta joulun alla. Vuoden 1939 joulun näyttö näyttäytyy ennen kaikkea sotajouluna.

Sodan ajan joulun ja rauhan ajan joulun erot ja samankaltaisuudet ilmenevät sängen hyvin jouluaattoja keskenään vertaamalla. Jouluaattona 1938 Kaleva täyttyi joulusta. Ensimmäisenä asiana etusivulla lehden nimen ja ilmestymispäivän jälkeen luki isolla ”Hauskaa Joulua”.¹²⁸ Joulu valtasi loputkin etusivusta muun muassa joulurunolla, joulutervehdyksillä ja joulukirjoituksilla. Myös muutama jouluinen kuva päätyi etusivulle.¹²⁹ Lehdessä oli kuitenkin tavalliseen tapaan myös normaalit mainokset ja ilmoitukset sekä

¹²⁶ Kaleva, 20.12.1939.

¹²⁷ Julku (toim.), 1985, 310; Isohookana-Asunmaa, 1980, 16–41.

¹²⁸ Kaleva, 24.12.1938.

¹²⁹ Kaleva, 24.12.1938.

ajankohtaiset uutiset maailmalta sekä kotimaasta. Jouluaattona 1938 uutisoitiin esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Saksan välisten suhteiden huonontumisesta, Francon joukkojen hyökkäyksestä Kataloniassa Espanjan sisällissodassa sekä Oulun uuden lentokentän sijainnin kysymyksestä.¹³⁰ Jouluaiheisia artikkeleita, joulutervehdyksiä ja muita kirjoituksia löytyi vähän joka puolelta lehteä. Niistä voisi mainita esimerkiksi tarinan joulusta erämaassa vuonna 1918, joulukirjeen Ilmari Kiannolta sekä Nuorten oman osaston kirjoitukset, jossa oli kaksi nuorten kirjoittamaa joulurunoa ja kaksi joulukertomusta.¹³¹ Lehdessä oli tietysti useampikin jouluaiheinen runo ja tarina sekä lukuisia muitakin joulutervehdyksiä. Jouluteema oli siis vuoden 1938 jouluaaton Kalevassa erittäin vahvasti läsnä.

Jouluaattona 1939 tilanne oli hieman erilainen. Etusivulla ensimmäisenä lehden nimen ja ilmestymispäivän jälkeen luki ”Sallan suunnalla jatkuu etenemisemme”. Etusivulla oli ainoastaan sotaan liittyviä uutisia ja tiedotuksia.¹³² Joulukuun ei edes päässyt etusivulle. Jouluaattona 1939 Kaleva kuitenkin ilmestyi sota-ajalle poikkeuksellisesti kahdeksansivuisena, joten tilaa joululle kuitenkin oli. Joulutervehdyksiä alkoikin ilmestyä jo toisella sivulla¹³³. Joulutervehdyksiä oli sota-ajan jouluna hieman enemmän, kuin rauhan aikana. Talvisodan aikana jouluterveisiiään lähettivät monet sotaan liittyvät tahot, kuten puolustusministeri, väestönsuojelupäällikkö ja sotamarsalkka Mannerheim. Joulutervehdysten lisäksi sotajouluna oli myös muita samanlaisia jouluaiheisia kirjoituksia, kuin rauhan aikakin, kuten esimerkiksi eräs joulukertomus yhden köyhän torpan väestä, jonka isäntä on sairaana ja heidän joulunvietostaan jouluvieraan kanssa.¹³⁴ Myöskin jouluaiheisia runoja oli myös sodan ajan jouluaaton lehdessä muutama. Niissä usein näkyivät kuitenkin sotatila sekä viha vihollisia kohtaan, kuten eräässä runossa, jossa kirjoitetaan siitä, kuinka perinteinen iloinen joulu on vaihtunut murheelliseen jouluun. Runon lopussa sanotaan kuitenkin, että joulun ”rauhan ruhtinas” vielä ”vainolaisen aiheet tyhjäksi saa”.¹³⁵

Erittäin hyvin talvisodan vaikutus jouluun näkyy jouluaaton 1939 pääkirjoituksesta, jonka otsikkona oli ”Poikkeuksellinen joulu” ja joka alkoi erikoisin sanoin ”Jouluko nyt?”.¹³⁶ Pääkirjoituksessa lukee, että tänä aikana ei tunnu joululta viimeaikaisten tapahtumien, jotka eivät kovin hyvin sovi joulun rauhanjuhlan henkeen, vuoksi. Joulu kuitenkin on

¹³⁰ *Kaleva*, 24.12.1938.

¹³¹ *Kaleva*, 24.12.1938.

¹³² *Kaleva*, 24.12.1939.

¹³³ *Kaleva*, 24.12.1939.

¹³⁴ Letonpoika, ”Jouluvieras”. *Kaleva*, 24.12.1939.

¹³⁵ V. A. K-nen, ”Jouluna 1939”. *Kaleva*, 24.12.1939.

¹³⁶ ”Poikkeuksellinen joulu” (pk.). *Kaleva*, 24.12.1939.

joulu, ja sitä aiotaan ”viettää niin hyvin kuin voidaan.” Kirjoituksessa vedotaan hyvin paljon historiaan. Siinä lukee, että vaikka nykyinen sukupolvi ei olekaan ikinä aikaisemmin joutunut viettämään jouluaan yhtä huonoissa oloissa kuin nyt, vaikka toki hieman köyhempiäkin jouluja on ollut, on sota ja joulu Suomelle silti tuttu asia, sillä ”maamme on saanut tuon tuosta kokea vainolaisten vierailuja juuri parhaimpaan juhla-aikaan”. Kirjoituksessa puhutaan kuinka ”rajantakainen vainolainen” on jo varhaisista ajoista lähtien häirinnyt joulurauhaa pakottamalla heidät piileksimään metsissä tai piilopirteissään pakasen keskellä ja hävittämällä maan siten, ettei ”kylien paikalle jäänyt juuri kiveä kiven päälle”. Tästä tulee väistämättä mieleen isoviha. Kirjoituksessa mainitaan myös, että suomalaiset sotilaat ovat monesti ennenkin joutuneet viettämään joulunsa kaukana kotimaastaan ja kodeistaan. Siten joulu ja sota muodostavat kirjoituksen mukaan tavallaan tutun muiston suomalaisille.¹³⁷

Kirjoituksessa sanotaan, että joulua pyritään pitämään menneeseen tapaan vaikkakin tällä kertaa hieman eri tavalla. Useimmista kodeista on miesväki rintamalla ”vainolaista vastustamassa”, eikä joulu tunnu samalta ilman koko perhettä. Toiseksi on jokaisella vielä pelättävänä vihollisen pommikoneet, jotka voivat tulla hetkenä minä hyvänsä. Lopuksi kirjoituksessa muistutetaan lukijoita muistamaan lukuisia rintamalla olevia omaisiaan, sekä myös lukuisia evakkoperheitä, jotka ovat sodan takia menettäneet kotinsa ”vainolaisen riistettäväksi”. Kirjoitus loppuu haikein, mutta aikaansa kuvaavin sanoin: ”Vietämme sotajoulua, jolloin tuntuu ristiriitaiselta puhua rauhasta ja hyvästä tahdosta. Sitä me kuitenkin vakain mielin toisillemme toivotamme”.¹³⁸

¹³⁷ ”Poikkeuksellinen joulu” (pk.). *Kaleva*, 24.12.1939.

¹³⁸ ”Poikkeuksellinen joulu” (pk.). *Kaleva*, 24.12.1939.

Loppulause

Talvisodan aikainen Kaleva oli monella tapaa erilainen, mutta monella tapaa myös hyvin samanlainen, kuin rauhan aikainen Kaleva, kun tarkasteluajankohtana ovat joulukuut vuosilta 1938 ja 1939. Vastauksena tutkimuskysymykseeni *mitä talvisota muutti Kalevassa ja mikä lehdessä pysyi samana sodan aikana verrattuna rauhan aikaan* voin sanoa, että sota muutti lehdessä paljon, mutta paljon pysyi myös samana. Näkyvimmin talvisodan muutokset ja vaikutukset näkyivät uutisoinnissa, etenkin lehden etusivulla, sekä lehden pienemmässä koossa ja siitä johtuvista muutoksista, kuten mainosten huomattavasti pienemmässä määrässä. Talvisota näkyi myös kaikissa lehden tekstien sisällössä. Joissain sota kuitenkin näkyi selvemmin kuin toisissa.

Lehden pääkirjoituksissa pysyi demokratian ja diktatuurien vastakkainasettelu sekä ääri-liikkeitä vastustava tematiikka pitkälti samana, vaikkakin kirjoitukset olivat sota-aikana paljon tunteikkaampia sekä vihaa ja peräänantamattomuutta täynnä. Talvisodan vaikutukset näyttäytyivät pääkirjoituksissa kirjoitusten aiheissa, jotka liittyivät lähes poikkeuksetta sotaan ja Neuvostoliittoon, sekä niiden kirjoitustyyliä, joka oli hyvin kärjistettyä ja aggressiivista.

Uutisointi pysyi pääasiallisesti samankaltaisena, vaikka uutisoidut aiheet vaihtuivatkin sodan aikana sotauutisiksi. Sodan suurin vaikutus uutisointiin olikin se, että hyvin suuri osa uutisista oli sotauutisia. Muistakin asioista toki uutisoitiin, mutta valtaosa uutisista, niin kotimaisista, paikallisista kuin ulkomaisistakin liittyi sotaan tavalla tai toisella.

Sota-ajan typistetty Kaleva vaikutti selvästi etenkin mainosten sekä myös ilmoitusten pienempään määrään, vaikka niiden sisällössä ei yleisesti ottaen suurta muutosta tapahtunutkaan. Kuitenkin joitain mainoksia ja ilmoituksia oli, joissa näkyi selvästi tai joskus hie-man vähemmän selvästi sodan vaikutus.

Joulu on tunnetusti rauhanjuhla, joten sodan aikainen joulu on aina ymmärrettävästi erikoinen. Joulu Kalevassa vuonna 1939 olikin monella tapaa erikoinen. Sitä ei juhlittu läheskään samassa mittakaavassa, kuin rauhanaikana. Myöskin käynnissä oleva sota vähensi joulun merkitystä, eikä se saanut yhtä paljoa huomiota, kuin rauhan aikana. Joulua 1939 varjosti talvisota, ja joulua 1939 kuvaakin erittäin osuvasti sana ”sotajoulu”.

Aiheesta jää vielä tämän tutkimuksen jälkeen tulevaisuuden tutkijoille runsaasti tutkittavaa. Tämä tutkimus avasi talvisodan aikaista Kalevaa vain yhden kuukauden ajalta, joten jatkossa mahdollinen tutkimusaihe voisi olla tämän kaltainen tutkimus, mutta suuremmassa, koko talvisodan kattavassa, mittakaavassa. Mielenkiintoinen tutkimuksen aihe olisi myös talvisodan, välirauhan ja jatkosodan aikaisen Kalevan vertailu.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Painetut lähteet

Kaleva 1.12.–31.12.1938, 1.12.–31.12.1939.

II Tutkimuskirjallisuus

Boberg, Henri, ”Mustaa valkoisella – näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä”,
Lähde 1/2004, s. 39–49.

Hautala, Kustaa, 1982: *Oulun kaupungin historia: V, 1918–1945*. Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva.

Isohookana-Asunmaa, Tytti, 1980: *Maalaisliitto Pohjois-Suomessa. Kehitysjakso vuosina 1906–1939*. Turun yliopisto.

Julku, Kyösti (toim.), 1985: *Faravidin maa. Pohjois-Suomen historia*. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi; Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen.

Ruonaniemi, Arvo, 1978: *Lapin parhaaksi 50 vuotta. Lapin Kansa 1928–1978*. Lapin Kansan kirjapaino Oy.

Suistola, Jouni, 1999: *Kaleva. Sata vuotta kansan kaikuja*. Kaleva kustannus Oy.

Tommila, Päiviö (päätoim.) & Nygård, Toivo & Salokangas, Raimo, 1987: *Suomen lehdistön historia: 2, Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*. Kustannuskiila Oy.

Tommila, Päiviö (päätoim.) & Landgren, Lars & Leino-kaukianen, Pirkko, 1988a: *Suomen lehdistön historia: 1, Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kustannuskiila Oy.

Tommila, Päiviö (päätoim.) & Perko, Touko & Salminen, Esko & Löyttyniemi, Veikko & Hemánus, Pertti, 1988b: *Suomen lehdistön historia: 3, Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Kustannus Kiila Oy.

Vihavainen, Timo, 2013: *Ryssäviha. Venäjän pelon historia*. Minerva Kustannus Oy.